

SOCIAALECONOMISCHE BOUWSTEEN VOOR VISIE MEIERIJSTAD

SOCIAALECONOMISCHE BOUWSTEEN VOOR VISIE MEIERIJSTAD

5 OKTOBER 2021

VOORWOORD

Het gaat goed met Meierijstad! Er is volop bedrijvigheid, een breed MKB, ondernemingen van naam en faam, bovengemiddelde werkgelegenheid en een hoog (sociaal) voorzieningenniveau.

Meierijstad staat er economisch en sociaal goed voor en dat willen we graag zo houden! We werken er daarom met z'n allen hard aan om te zorgen dat het goed wonen, werken en leven blijft in Meierijstad. Met als doel dat Meierijstad een economisch en sociaal sterke gemeente blijft voor iedereen. Waar ondernemen niet zozeer gaat om meer, maar om beter en duurzamer. Een gemeente waar we ons inspannen om inwoners die het moeilijk hebben op de arbeidsmarkt te ondersteunen in het vinden van passend werk. En een gemeente die een betrouwbaar vangnet biedt voor inwoners die daarop zijn aangewezen. Welke dilemma's en opgaves hiervoor op ons pad komen, leest u in deze notitie.

Deze sociaaleconomische bouwsteen geeft de allerlaatste feitelijke inzichten en waardevolle zienswijzen van onze partners, ondernemers en instellingen. Deze inzichten zijn een handreiking om in de toekomst te komen tot een visie voor Meierijstad en dienen nu als inspiratiebron voor gemeenteraadsleden op weg naar de nieuwe bestuursperiode.

Een nieuw, algemeen toekomstbeeld op Meierijstad helpt om weloverwogen keuzes te kunnen maken in een tijd die steeds complexer wordt. En om stappen te kunnen blijven zetten om onze economische en sociale koploperspositie - ook in de regio - vast te houden.

Ik dank alle betrokkenen voor hun inzet en enthousiasme. Laten we vooral samen verder met elkaar op blijven trekken. Zodat Meierijstad een gemeente blijft waar het goed ondernemen is en waar de juiste aandacht voor elkaar is.

Jan Goijaarts
Wethouder economie, financiën en ruimtelijke ontwikkeling

INHOUD

VOORWOORD	3
1. INLEIDING	5
2. HET DNA VAN MEIERIJSTAD	6
3. BREDE WELVAART IN MEIERIJSTAD	10
4. KWALITEIT ECOSYSTEEM VAN ONDERNEMERSCHAP	12
5. TRANSFORMATIEOPGAVEN	16
6. SWOT-ANALYSE	17
7. OPGAVEN VOOR MEIERIJSTAD	18
BIJLAGEN	23

1. INLEIDING

Met dit document wil het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Meierijstad een bouwsteen aanbieden voor toekomstig sociaaleconomisch beleid. Op basis van drie invalshoeken wordt de huidige situatie geschetst in de gemeente Meierijstad op sociaaleconomisch gebied. Als eerste volgt het DNA van de gemeente. Dit zijn unieke kenmerken die door de eeuwen heen de cultuur, economie en omgeving van de gemeente hebben vormgegeven. Ten tweede komt het niveau aan bod van de Brede Welvaart in de gemeente. Dit is een analyse van de mate van welzijn en welvaart in de gemeente. Zijn de inwoners bijvoorbeeld gelukkig, gezond en zelfredzaam? En ten derde wordt de kwaliteit van het Ecosysteem voor Ondernemerschap uitgediept. De analyse van het ecosysteem heeft inzicht in de verandercapaciteit die aanwezig is in de gemeente. Om samen te werken aan het borgen en verbeteren van de sociaaleconomische omstandigheden voor de lange termijn. Is het benodigde talent aanwezig in de gemeente? Wordt er voldoende geïnvesteerd in nieuwe kennis? Zijn de benodigde netwerken tussen het bedrijfsleven, onderwijs/onderzoek en overheid sterk genoeg en staan er leiders op om de vernieuwing te leiden? In de bijlage is een uitgebreidere toelichting op het meten van de Brede Welvaart en wat het Ecosysteem van Ondernemerschap inhoudt.

Vervolgens wordt kort de veranderende buitenwereld beschreven door middel van de transformatie opgaven waar Nederland en Meierijstad voor staan. Denk hierbij aan klimaatadaptatie, vergrijzing, digitalisering/robotisering, energietransitie en circulariteit. Samen met de uitkomsten van de analyse van de huidige situatie (op basis van het DNA, brede welvaart en ecosysteem voor ondernemerschap) wordt dit vertaald in een sterkte-zwakte-kansen-bedreigingen analyse, ook wel: SWOT-analyse. Dit biedt de basis voor het formuleren van de opgaven waar Meierijstad voor staat op sociaaleconomisch gebied. Doel van deze bouwsteen is om aanknopingspunten te bieden voor een nader te ontwikkelen visie, met een handelingsperspectief.

2. HET DNA VAN MEIERIJSTAD

Ontstaansgeschiedenis

In 2017 is de gemeente Meierijstad gevormd uit de gemeenten Schijndel (23.624 inwoners), Sint-Oedenrode (17.907 inwoners) en Veghel (38.304 inwoners). De inwoners hebben zelf mogen stemmen over de nieuwe gemeentenaam die verwijst naar de 'Meerij', de oude bestuursvorm van het hertogdom van 's-Hertogenbosch, dat inmiddels een eeuwenoud begrip is in de regio. Naar inwonertal is Meierijstad met 81.648 bewoners de zevende gemeente van Noord-Brabant. In oppervlakte is zij tot 1 januari 2022 de een na grootste gemeente van de provincie. Door de samenvoeging is een diverse gemeente ontstaan met zowel (hoog)stedelijke en industriële kwaliteiten als het karakter van kleinschalige dorpen, landbouw en natuurgebieden.

Meierijstad heeft een bovenregionale functie in de regio Noordoost Brabant waarvoor zij belangrijk is voor de omliggende gemeenten. Zowel voor detailhandel, als grote multinationals en op het gebied van (beroeps)onderwijs. Een positie die al in de middeleeuwen is ontstaan door de marktfunctie die toegekend werd, maar ook de hogere mate van verstedelijking door de aanwezigheid van andere sectoren dan de landbouw. In de vroege middeleeuwen was Sint-Oedenrode een belangrijk bestuurlijk hart met vrijheidsrechten binnen het Hertogdom Brabant. En begin vorige eeuw behoorden Sint-Oedenrode, Schijndel en Veghel zelfs tot de meest geïndustrialiseerde

gemeenten in Oost-Brabant. Dit heeft de basis gelegd voor de aanwezige ondernemerscultuur met ondernemersfamilies die soms al meer dan een eeuw in de regio actief zijn. Evenals een cultuur van loyale arbeiders.

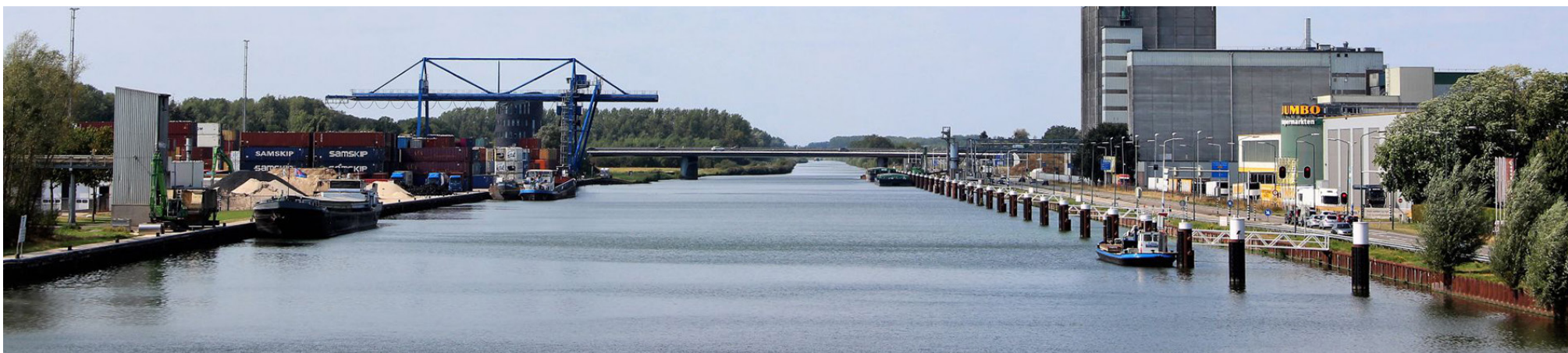
In de drie gemeenten heeft hiervoor een andere industrie centraal gestaan. In Schijndel de hopteelt en brouwerijen. In Sint-Oedenrode waren de klompen- en meubelindustrie groot. De gunstige ligging van Veghel zorgde voor vestiging van diverse grotere transport- en groothandelsbedrijven. Door de aanleg van de A50, een overslaghaven en verbreding van de Zuid-Willemsvaart is deze gunstige ligging nog eens versterkt. De ligging en de concentratie op de voedingsindustrie en -handel (die minder gevoelig is voor conjuncturele en structurele economische crises) maakt dat Meierijstad voor haar omvang veel bedrijvigheid heeft waarvan een aantal grote bedrijven. Enkele van hen zijn ook nationale en internationale leiders geworden. Dat is een gunstige Ausgangssituatie, maar ook een uitdaging: als je als gemeente de groei van deze nationale en internationale leiders wilt faciliteren vergt dat voor een gemeente met deze omvang relatief veel. Daarvoor is een geschikt ambtelijk apparaat nodig met voldoende capaciteit om de transformaties en uitdagingen te faciliteren. Op dit moment is de omvang van het ambtelijk apparaat benedengemiddeld. Voor gemeenten tussen de 50.000 en 100.000 inwoners is het gemiddelde 7,7 fulltime-equivalent (hierna: fte) per 1000 inwoners. Meierijstad heeft 6,5 fte aan ambtenaren per 1000 inwoners.

Ruimtelijke structuur

Ligging

Meierijstad is onderdeel van Noordoost-Brabant. Deze regio telt zo'n 650.000 inwoners en er zijn ongeveer 330.000 banen te vinden. Noordoost-Brabant is een regio met diverse middelgrote gemeenten, zonder een centraal gelegen grote stad. 's-Hertogenbosch en Oss zijn de grootste steden en markeren de noordwesthoek van de regio. Beiden liggen aan de snelweg de A59 en de spoorlijn (oost-west gericht). Samen met de rivier de Maas zorgt dit voor een oost-west as tussen de Randstad (Rotterdam) en het naburige Duitse achterland. Door de snelweg de A2, de spoorlijn (noord-zuid) via 's-Hertogenbosch en de regio Brainport en de Zuid-Willemsvaart is de regio verbonden met de Randstad en de Vlaamse Ruit.

¹ Bron: personeelsmonitor 2020 A&O fonds

Naast deze noord – zuid as is er nog een secundaire zone door de snelweg de A73 en de rivier de Maas, tussen Nijmegen en Maastricht. Logistiek gezien naar overslagcijfers (CBS, 2016) neemt de regio als geheel een sleutelpositie in tussen Rotterdam en Duitsland (250.000 TEU) en tussen Brainport en het KANgebied (Knooppunt Arnhem Nijmegen) (250.000 TEU). Meierijstad neemt door haar centrale ligging hierin een comfortabele positie in.

Economische kerngebieden

De economische activiteiten van Meierijstad bevinden zich op drie kenmerkende kerngebieden: bedrijventerreinen, centrumgebieden en het buitengebied. Binnen de gemeente worden er 23 verschillende bedrijventerreinen geïdentificeerd, waarvan enkele bedrijventerreinen samen tot één terrein beschouwd kunnen worden (IBIS, 2020). Van de 23 bedrijventerreinen bevinden 17 bedrijventerreinen zich in Schijndel en Veghel. De bedrijventerreinen kenmerken zich door relatief hoge milieucategorieën, waar 17 van de 23 terreinen een maximale milieucategorie van 4 of hoger hebben. Op drie bedrijventerreinen is er momenteel nog hard uitgeefbare grond, in totaal gaat het om 27 hectare grond (Stec, 2021). Momenteel zijn deze gronden in reservering, optie of al in de fase van overdracht.

De (winkel)centra liggen in de drie grootste kernen Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel. Buiten de hoofdcentra bevinden zich in ieder van de drie kernen ondersteunende buurtcentra. Er zijn een aantal locaties voor grootschalige detailhandel.

Concurrentie komt vooral vanuit de centra van Uden en de grotere steden 's-Hertogenbosch, Eindhoven en door online shoppen. Daar is een meer divers winkelaanbod dat haar aantrekkingskracht heeft op inwoners. De Noordkade is tegenover de drie hoofdcentra een uitzondering als stedelijk cultuurcluster met een regionale functie. Het gebied vervult momenteel een functie voor de vrijetijdseconomie met zo'n 1,5 miljoen bezoekers per jaar. Naast de stedelijke centrumgebieden staat het buitengebied voor een aantrekkelijk Meierijstad. In de landschappen van Brabant langs de Aa, de Dommel, het bosrijkere Schijndel of de combinatie van heidegebieden met Sint-Oedenrode is er een rijke vrijetijdsbeleving mogelijk. Voornamelijk dagrecreatie trekt toeristen aan.

Sociale structuur

Meierijstad heeft ten opzichte van het landelijk gemiddelde een vergelijkbaar beeld wat betreft de samenstelling van de bevolking qua leeftijd. Een belangrijk verschil is dat de inwoners in de gemeente ouder zijn dan het landelijke gemiddelde en sneller vergrijsd én ontgroent dan het landelijk gemiddelde. Meierijstad groeit qua inwonertal. Het patroon van bevolkingsgroei is wisselend, waar in 2017 en 2019 een kleinere groei is dan het landelijke gemiddelde en in 2018 en 2020 een grotere groei dan het landelijke gemiddelde. Ook in de toekomstige prognose wordt er een groei van de bevolking verwacht, tussen 2020 en 2050 groeit de bevolking van Meierijstad met 8%. Dit is een grotere groei dan het landelijke en Brabantse gemiddelde.

Er vestigen zich in zijn totaliteit meer mensen dan dat er vertrekken uit Meierijstad. Voornamelijk jongeren tussen 15 en 25 jaar oud vertrekken uit Meierijstad. In de groep die daarop volgt, personen tussen 25 en 45 jaar, zijn er meer vestigers dan vertrekkers. Het is een normaal patroon dat jongeren in gemeenten zonder hoger onderwijs vertrekken, en weer terugkomen als ze een gezin stichten. De vergelijking tussen specifiek de groepen 15-25 jarigen en 25-45 jarigen is nog belangrijk voor de werfkracht van Meierijstad. Die kracht is nu minder, doordat er meer uit de groep 15-25 jarigen vertrekken, dan er terugkomen in de leeftijdsgroep 25-45 jaar. De huishoudsamenstelling verschilt in Meierijstad ten opzichte van Nederland. In Meierijstad zijn er minder alleenstaanden. Daarentegen zijn er meer huishoudens die bestaan uit samenwonenden zonder kinderen en zijn er meer huishoudens die bestaan uit samenwonenden met kinderen of alleenstaanden met kinderen. Volgens de prognose groeit het aantal huishoudens in Meierijstad tot 2035 met 8.1%.

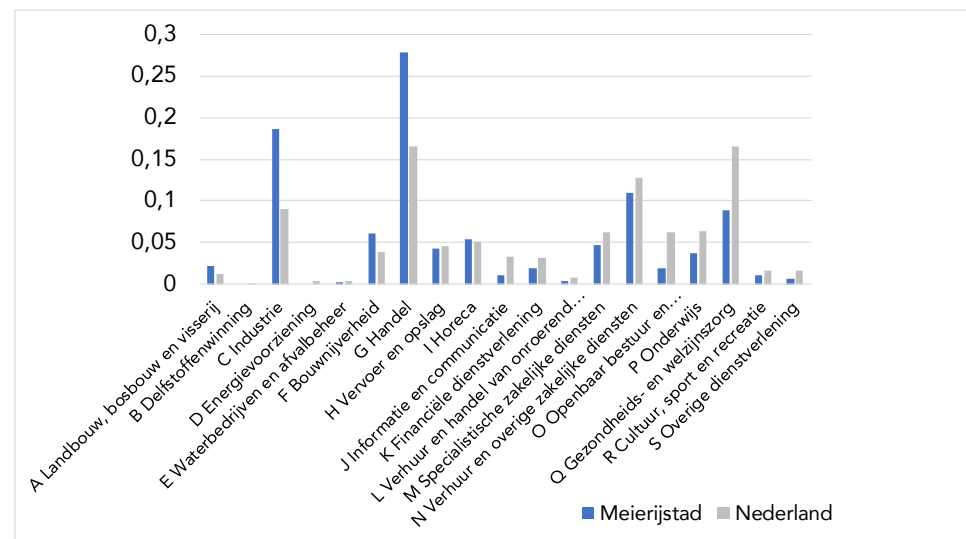
Meierijstad heeft een afwijkend profiel van het Nederlands gemiddelde wat betreft het opleidingsniveau van de beroepsbevolking. Meierijstad heeft minder hoogopgeleiden dan Nederland gemiddeld en er zijn relatief meer laag- en middelopgeleiden. Dit is enigszins te verklaren door de ligging van Meierijstad tussen twee grote steden met hbo-instellingen en een universiteit, maar ook de vraag vanuit lokale bedrijvigheid.

Economische structuur

Sectorale en bedrijvenstructuur

De omvang van sectoren in Meierijstad is te zien in figuur 1 op basis van de verdeling van banen op SBI sector. Hierbij is een overduidelijk aandeel in de primaire sector (landbouw, bosbouw en visserij) en de bouw (bouwnijverheid) aanwezig, tegenover het landelijk gemiddelde. Ook Industrie en Handel zijn twee belangrijke sectoren die groter zijn dan het landelijk gemiddelde. Het omgekeerde geldt voor de categorieën informatie en communicatie, specialistische dienstverlening en openbaar bestuur en overheidsdiensten. Gezondheids- en welzijnszorg is qua banen ook ondervertegenwoordigd ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Bij de verdeling van bedrijven naar grootte is een relevant gegeven dat de overgrote meerderheid van bedrijven in Meierijstad, kleine bedrijven zijn. Meer dan 80% van de bedrijven hebben 2 tot 10 fte in dienst. Net zoals het landelijke beeld hangt er dus zeker zoveel af van de vitaliteit van de MKB-ondernemers als van de grote en meestal bekende werkgevers.

Figuur 1: Samenstelling sectoren Meierijstad: Banen

Bron: CBS (2021)

Meierijstad is een gemeente met een sterke focus op de agrifood sector (HAS, 2017). Zeker 66% van de totale omzet in Meierijstad is toe te kennen aan het agrifoodcomplex. Dit ligt hoger dan andere regio's met een sterke focus op agrifood zoals Boxmeer (54%) en de gemeente Uden (34%). Onder het agrifoodcomplex valt zowel de Agrifoodketen, de dienstverleners en afnemers van de agrifoodketen en kennisinstellingen. In de gemeente Meierijstad bevinden zich 1.150 agrifood vestigingen die goed zijn voor 12.580 banen. De regio huisvest een aantal grotere spelers in de agrifood zoals Sligro, Hutten Catering, Jumbo Supermarkten, Agrifirm en Mars. (HAS, 2017)

Naast de topsector agrifood is er nog een tweede sector sterk aanwezig in Meierijstad. Hoogwaardige maakindustrie is een topsector die staat voor High Tech Systems & Materials. Hier is niet direct een op zichzelf staand complex bij te illustreren, maar ook hier speelt een grote verbondenheid van schakels een nadrukkelijk rol.

Toeleveranciers en eindverwerkers zijn de meest heldere schakels die de keten vormen. Meierijstad is sterk in de hoogwaardige maakindustrie door bedrijven als Vanderlande en Vinci/Actemium. Vooral de laatste is ook weer vaak gekoppeld aan de foodindustrie in Meierijstad. Het is een topsector die minder plaatsgebonden is dan de agrifoodsector. Voor de fase van verhandeling van de eindproducten is er al veel meer uitwisseling tussen ondernemingen buiten de eigen (regio)omgeving. Vooral vanwege de doorlopende technologische ontwikkelingen is er behoefte aan nabijheid van kennisinstellingen, waardoor er bij hoogwaardige maakindustrie eerder sprake is van regio gebonden uitwisseling.

Meierijstad is een gemeente met een aantal grote spelers. Sterke familiebedrijven zoals Jumbo en Sligro en internationale spelers zoals Mars en Vanderlande zijn sterke pilaren in de bedrijvenstructuur van Meierijstad. 24% van de bedrijven in Meierijstad zijn familiebedrijven, dit is hoger dan het landelijk gemiddelde van 19% (CBS, 2018). Familiebedrijven zijn belangrijk voor de economie. Dit komt onder andere door een grotere focus op de lange termijn, wat resulteert in sterkere relaties met klanten en partners en goede werkomstandigheden (EY, 2021). Volgens PWC (2016) spelen familiebedrijven een belangrijke rol in verduurzaming en als opleiders van de werkende bevolking. Daarnaast is gebleken dat familiebedrijven sneller herstellen na een crisis (FD, 2021).

Tenslotte heeft de gemeente Meierijstad gemiddeld weinig ervaren personen per vacature ten opzichte van Noord-Brabant. Voornamelijk in de sectoren waar groeikansen liggen of waar de gemeente momenteel al sterk in is, zijn er grote tekorten. Dit zijn bijvoorbeeld de Agrarische beroepen, ICT-beroepen, Technologische beroepen en Logistieke beroepen. Er zijn relatief veel ervaren personen per vacature bij de bedrijfseconomische en administratieve beroepen, commerciële beroepen, creatieve beroepen, dienstverlenende beroepen en zorg & welzijn beroepen.

Dynamiek

In Meierijstad groeit het aantal bedrijfsvestigingen minder snel dan het landelijke gemiddelde. Tussen 2017 en 2021 is er sprake van 10,5% aan groei in bedrijfsvestigingen in Meierijstad (CBS, 2021). Er worden minder vestigingen opgericht dan het landelijke gemiddelde maar zijn er ook minder opgeheven vestigingen. Meierijstad

heeft meer snelgroeende vestigingen dan het landelijke gemiddelde. Er is geen enkele sector gekrompen in vestigingen tussen 2017 en 2021 in Meierijstad. Van de groei in vestigingen komt er een deel uit verhuisbewegingen. In de afgelopen 3 jaar zijn er in Meierijstad 430 nieuwe bedrijven gevestigd van buiten de regio en 358 bedrijven vertrokken naar een andere regio (Vastgoeddata, 2021). Dit laat een positief vestigingssaldo van bedrijven zien, wat dus betekent dat bedrijvigheid via migratie in de gemeente groeit. De ontwikkeling van banen tussen 2017 en 2021 laat een afwijkend patroon zien van de ontwikkeling in vestigingen. Waar in vestigingen geen enkele sector is gekrompen, zijn er qua banen wel krimpsectoren. Overige dienstverlening is gekrompen met 25% en verhuur en overige zakelijke diensten is gekrompen met 19%. Cultuur, sport en recreatie is de grootste groeier met 25%. Gezondheids- en welzijnszorg en bouwnijverheid zijn sectoren met grotere omvang en een forse groei. Beide zijn in banen met 17% gegroeid.

De gemeente Meierijstad kent een hoog aantal banen per inwoner, volgens de Rabobank zijn er voor elke 100 leden van de beroepsbevolking 108 banen beschikbaar. Dit vertaalt zich naar de pendelbewegingen, waar te zien is dat Meierijstad een werkfunctie heeft voor nabije kleine gemeentes en kernen. Dagelijks pendelen er 26.700 mensen de gemeente binnen voor werk, daar tegenover staat dat er 23.700 mensen de gemeente uit pendelen voor werk (CBS, 2019). Zo'n 17.400 mensen werken binnen de gemeente. Opvallend is dat vooral Veghel verantwoordelijk is voor dit positieve pendelsaldo, de voormalige gemeenten Schijndel en Sint-Oedenrode hebben een negatief pendelsaldo.

In de relatie Eindhoven en 's-Hertogenbosch heeft Meierijstad een negatief pendelsaldo. Dagelijks reizen 3.100 mensen van Meierijstad naar Eindhoven en 3.000 mensen van Meierijstad naar 's-Hertogenbosch. Dit aantal blijft sinds 2014 stabiel, maar kent fluctuaties in enkele jaren. Vanuit Eindhoven reizen er dagelijks 2.300 mensen naar Meierijstad en vanuit 's-Hertogenbosch reizen er dagelijks 1.700 mensen naar Meierijstad voor werk. Dit aantal blijft sinds 2014 stabiel. Eindhoven en 's-Hertogenbosch hebben een belangrijkere werkfunctie voor Meierijstad dan andersom.

3. BREDE WELVAART IN MEIERIJSTAD

In tabel 1 staat een samenvatting van de brede welvaart in Meierijstad. Bijlage 1 geeft inzicht in de gebruikte data. De kleuren geven aan of het positief (groen), neutraal (grijs), zwak (oranje) of negatief (rood) is. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde gaat het op hoofdthema's goed met de brede welvaart in Meierijstad. Bewoners van Meierijstad zijn zeer tevreden met hun leven.

Op het thema samenleving staat het er op de meeste indicatoren beter voor dan het landelijk gemiddelde. Bewoners hebben veel contact met familie, vrienden en buren en doen bovengemiddeld aan vrijwilligerswerk. Dit is toe te schrijven aan de sterke verenigingscultuur in Meierijstad. Enkel de indicator vertrouwen in andere mensen is lager dan het landelijk gemiddelde. Dit is significant lager met 6%, waarbij 56% van de mensen aangeeft vertrouwen te hebben in anderen ten opzichte van 62% landelijk. Op het thema milieu doet Meierijstad het erg goed op indicatoren als broeikasgasemissie per inwoner en geluidsoverlast. Wanneer er echter gekeken wordt naar blootstelling aan stik- en fijnstof, doet Meierijstad het minder goed dan het landelijk gemiddelde. Dit kan worden verklaard door de economische activiteiten van de industrie en de logistiek in Meierijstad.

Bij het thema arbeid en vrije tijd valt op dat Meierijstad significant lager scoort op het aandeel hoogopgeleiden in de bevolking, dit is qua aansluiting voor de gemeente niet per se negatief, aangezien de gevraagde vaardigheden voor arbeid in Meierijstad niet per se om hoogopgeleid personeel vraagt. Het laatste opvallende gegeven is dat ondanks een lager aandeel hoger opgeleiden, het vertrouwen in instituties relatief hoog is.

De brede welvaart binnen de gemeente Meierijstad laat in de loop van de tijd ook een aantal trends zien. Op het thema welzijn en samenleving is er een positieve trend, steeds meer mensen in Meierijstad zijn tevreden met hun leven. Ook op arbeid en vrije tijd zijn er enkel positieve ontwikkelingen te zien, Meierijstad biedt een groot aantal banen en kent een krimp in werkloosheid. Waar Meierijstad het ten opzichte van het landelijk gemiddelde erg goed doet, moet men nog steeds waakzaam zijn voor dalende trends in de gemeente.

Op de thema's Wonen en Gezondheid is er negatieve ontwikkeling voor de brede welvaart te zien. Voor het thema gezondheid komt dit door de toename van het aantal bewoners met overgewicht en een lichte toename van het aantal langdurige aandoeningen. Mensen zijn wel positiever over hun eigen gezondheid. Voor het thema

wonen komt de negatieve trend deels door de landelijke staat van de woningmarkt. Het is een landelijke trend dat de tevredenheid over huisvesting aan het dalen is. Daarnaast kan de coronacrisis ontevredenheid over de huidige woning hebben bevorderd, door het thuiswerken is er behoefte aan meer ruimte (RaboResearch, 2021).

De tevredenheid over de eigen woning is gedaald. In het leefbaarheidsonderzoek van de gemeente Meierijstad uit 2020 komt ook naar voren dat het aantal mensen die vinden dat de woonomgeving verslechterd is, groter is dan het aantal mensen die vinden dat het verbeterd is. Voor het thema veiligheid zijn er zowel positieve als negatieve ontwikkelingen. De positieve ontwikkelingen zijn te zien bij het aantal ondervonden delicten en de sociale veiligheid. De negatieve ontwikkelingen zijn het toegenomen aantal geregistreerde misdaden en het dalende gevoel van veiligheid. Daarnaast heeft de provincie Noord-Brabant het hoogste aantal afvaldumpingen van synthetische drugs en drugslaboratoria. De ondermijnende misdaad is een bedreiging voor de sterke positie van veiligheid in Meierijstad. Noemenswaardig is ook de positieve ontwikkeling op milieu en samenleving, twee thema's waar Meierijstad ten opzichte van het landelijk gemiddelde nog groeiruimte heeft.

Los van trends en landelijke gemiddelden, geven de individuele indicatoren ook kwalitatieve inzichten in de brede welvaart. Er zijn urgente aandachtspunten aan te wijzen op basis van de absolute waarde. Zo geeft bijna 40% van de bevolking in Meierijstad aan eenzaamheid te ervaren en geeft 27% van de inwoners aan geen contact te hebben met buren, familie of vrienden. Opvallend is het grote aantal mensen die eenzaamheid ervaren ondanks het rijke Brabantse verenigingsleven dat ook Meierijstad kenmerkt. Zeker 50% van de mensen in de gemeente heeft overgewicht, wat mogelijk gezondheid en kwaliteit van leven kan beïnvloeden. Op het gebied van werk-privé balans valt er ook winst te behalen: 31% van de inwoners is niet tevreden over hun vrije tijd. Het aantal huishoudens en kinderen in armoede is significant beter dan het landelijk gemiddelde, maar heeft sinds de fusie tot gemeente Meierijstad geen verandering gezien. Er blijft dus een harde groep over die in armoede leeft. Meierijstad lijkt zo een plaats met veel sociale kenmerken van een dorp - maar nu wel met de uitdagingen van een meer grote stad en groei.

Tabel 1: Brede welvaart

Thema	Indicatoren	Benchmark t.o.v. Nederland	Trend Meierijstad	
Welzijn	• Tevredenheid met het leven • Tevredenheid met vrije tijd • Eenzaamheid			
Materiële welvaart	• Besteedbaar inkomen • Inwoner met betaald werk • Huishoudens in armoede • Kinderen in armoede			
Gezondheid	• Overgewicht • Levensverwachting • Langdurige aandoeningen • Ervaren eigen gezondheid			
Arbeid en vrije tijd	• Arbeidsparticipatie • Hoogopgeleide bevolking • Aantal banen • Werkloosheid			
Wonen	• Afstand tot vrije tijdsbesteding • Afstand tot onderwijs • Huisvesting • Woontevredenheid • Tevredenheid woonomgeving			
Samenleving	• Vrijwilligerswerk • Vertrouwen in anderen • Vertrouwen in instituties • Sociale samenhang • Contact met vrienden, familie of buren			
Veiligheid	• Geregistreerde misdrijven • Aantal ondervonden delicten • Gevoel van veiligheid			
Milieu	• Blootstelling stikstof • Blootstelling fijnstof • Kwaliteit van zwemwater • Broekkasgasemissie • Bomen per inwoner • Geluidsbelasting			

4. KWALITEIT ECOSYSTEEM VAN ONDERNEMERSCHAP

Ondernemend ecosysteem

Het klassiek economische denken bouwt doorgaans alleen op bedrijven en markten. Wanneer de economie wordt gezien als een dynamisch netwerk is er sprake van een ecosysteem voor ondernemerschap. Hierin staan personen, netwerken en instituties centraal, waarbij individuen kansen zien en nieuwe waarde genereren. Of hen dit lukt is afhankelijk van de kracht van het 'ecosysteem.' Dat ecosysteem voor ondernemerschap bestaat uit tien elementen. De aanwezigheid en de interactie tussen deze elementen zijn cruciaal voor het succes van het ecosysteem. Als de tien elementen goed op elkaar aansluiten stimuleert dit productief ondernemerschap: die meerwaarde genereert voor de economie en maatschappij als geheel.

In tabel 2 is een overzicht gegeven van de kwaliteit van het ecosysteem in Meierijstad. Een aantal elementen worden uitgebreider toegelicht, namelijk netwerken, ondernemerscultuur, leiderschap, talent en nieuwe kennis. Uit onderzoek is gebleken dat investeren in deze elementen een significante verbetering van het ecosysteem oplevert.

Netwerken

Netwerken beschrijft de onderlinge verbondenheid van bedrijven in kennisnetwerken. De ondernemers in Meierijstad zijn georganiseerd in Platform Ondernemend Meierijstad (hierna: POM) met ruim 900 bedrijven. Dit zijn zowel de grote bedrijven als het mkb en startups. Activiteiten die vanuit POM worden opgepakt die bijdragen aan de kwaliteit van het ecosysteem zijn het begeleiden van startende ondernemers. Hier is samen met de gemeente en de Rabobank een speciaal programma voor opgezet. Op het gebied van de arbeidsmarkt en talentontwikkeling is een traineeprogramma voor net afgestudeerde hoger opgeleiden opgezet met specifieke onderzoeksopdrachten, wordt tevens leven lang ontwikkelen binnen bedrijven gestimuleerd door te adviseren over duurzame inzetbaarheid en loopbaanontwikkeling en wordt structureel aandacht gevraagd voor laaggeletterdheid. Ook wordt er aan matching tussen vraag en aanbod van arbeid gewerkt. Voor het fysieke vestigingsklimaat is apart beleid voor bedrijventerreinen, mobiliteit, migrantenhuisvesting en aandacht voor goed overleg hierover met bewoners. En tenslotte is er beleid op het gebied van duurzaamheid met klimaatbestendige bedrijventerreinen en duurzame energieopwekking. Naast deze meer economische invalshoek zijn dit soort netwerken en de betrokken bedrijven van belang voor het verenigingsleven door sponsoring en dragen ze ook bij aan de sociale cohesie in de gemeente.

Tabel 1: Brede welvaart

Element	Oordeel (kleur)		Toelichting	GOED	ZWAK	SLECHT
Leiderschap			Groot aantal grote familiebedrijven – internationaal actief – die al decennia met de gemeente verbonden zijn en actief in de gemeenschap. Sligro (2) en Jumbo (5) in de top 10 van familiebedrijven met de beste reputatie. Op innovatiegebied komt het leiderschap minder naar voren. Het aantal bedrijven dat deelneemt of trekker is van grote innovatieprojecten komt niet boven het NL-gemiddelde. Tevens scoort de gemeente gemiddeld op het gebied van wendbaarheid.			
Netwerken			Sterke betrokken ondernemersvereniging. Goede samenwerking in de triple helix. Bedrijven met stevige roots in de regio. Topsectoren Agrifood en hoogwaardige maakindustrie, ondersteund door logistiek. Indien er sprake is van een innovatieproject is het betrokken netwerk nationaal/internationaal.			
Financiering			Op het gebied van financiering zijn alleen provinciale vergelijkingscijfers. Noord-Brabant scoort iets lager dan het NL-gemiddelde op het gebied van Venture-capital. In Meierijstad zelf ontbreekt nog een eigen fonds.			
Talent			Door de vergrijzing en ontgroening komt er druk op beschikbaar talent. Met name bij de topsectoren is er grote krapte en zijn vacatures moeilijk in te vullen. Het ontbreken van een hogere opleiding in de gemeente risico voor vertrek van jongeren. Tevens heeft de gemeente een minder hoogopgeleide beroepsbevolking. Dit is een risico voor het oppakken van de grote transitie-opgaven, zoals klimaatadaptatie; digitalisering-robotisering en circulariteit.			
Nieuwe kennis			Vanderlande hoort bij de koplopers in NL op R&D-budget. Friesland Campina ook, en er is een laboratorium vestiging van Agrifirm. Ontbreken van universiteit en hoger onderwijs. Wel in de omgeving. Deelname aan innovatieprojecten ondervertegenwoordigd op basis van aantal grote bedrijven.			
Zakelijke diensten			Specialistische zakelijke diensten zijn ondervertegenwoordigd in de gemeente. Op het gebied van overige zakelijke dienstverlening is de werkgelegenheid met 25% afgenomen. Onder startups en scale-ups is het aandeel zakelijke diensten wel groot.			
Regelgeving			Aanwezigheid van bedrijventerreinen met hoogste milieucategorie biedt ruimte voor het type bedrijvigheid in de gemeente. Strengere regelgeving op het gebied van duurzaamheid vraagt wel om aanpassing van de zwaardere industriële activiteiten, de logistiek en landbouw.			
Cultuur			Meierijstad staat bekend om een vitale ondernemerscultuur. Het startersklimaat scoort ondergemiddeld t.o.v. Nederland in het aantal oprichtingen. Wel presteert de gemeente beter op het gebied van snelgroeiende starters.			
Fysieke Infrastructuur			Goede multimodale openbaar vervoerverbindingen ontbreken. De huidige infrastructuur omtrent het energienetwerk is niet wendbaar genoeg om grote nieuwe energievragen te verwerken.			
Vraag			Bovengemiddeld besteedbaar inkomen. Grote bedrijven die voor vraag in de gemeente kunnen zorgen voor mkb-bedrijven en starters.			

Er zijn geen gezamenlijke initiatieven vanuit het ondernemersnetwerk op het gebied van onderzoek en innovatie. Een andere manier om te kijken naar netwerken op dit gebied is door het aantal verbonden bedrijven in innovatieprojecten (volginnovatie, H2020). In Meierijstad zijn er enkel twee bedrijven die als coördinator geregistreerd staan bij de Europese Unie met in totaal drie zogeheten horizon projecten. Opvallend is dat in twee van de drie projecten er géén partners zijn. In het project 'Fresh-Demo', zijn wel partners. Deze partners bevinden zich allen buiten de gemeente Meierijstad, op één bedrijf na zelfs allen buiten Nederland. Eén van deze partners is een universiteit buiten de regio, de Technische Universiteit Denemarken. Het valt op dat de betrokken bedrijven op verschillende plekken in de keten zitten. Zowel bedrijven die in direct contact staan met consumenten als hun toeleveranciers.

Tenslotte is The Chocolate Factory ook een concretisering van de kwaliteit van het netwerk. Hier wordt een verbinding gemaakt tussen cultuur, entertainment, 'leven lang ontwikkelen' (llo) en onderzoek. Het is een samenwerkingsverband tussen een sociaal ondernemer, bedrijven, gemeente, provincie en onderwijs, zowel op mbo als hbo niveau met aandacht voor speciale thema's zoals voedselverspilling.

Ondernemerscultuur

Verjonging van het ondernemerschap is een teken van de vitaliteit van het bedrijfsleven en tegelijkertijd toont het de ondernemersgeest van de samenleving. In het dashboard voor snelgroeiende bedrijven kwam Meierijstad in de top 20 voor. In Meierijstad is er sprake van een toename van relatief jonge bedrijven tot 5 jaar oud. Het aantal relatief oudere bedrijven tussen 5 en 10 jaar oud is afgenomen. In Meierijstad bevinden zich 18 scale-ups en 36 startups. Op basis van onderzoek van de Erasmus Universiteit (2020) is te concluderen dat scale-ups zich vooral clusteren op bedrijventerreinen (Veghel en Schijndel), en startups vooral in en om het centrum (m.n. Veghel). De start- en scale-ups zijn voornamelijk actief in zakelijke dienstverlening. Dit is een beeld wat overeen komt met dat van heel Nederland. Het zijn immers sectoren die sterk gedreven worden door technologische en digitale vernieuwingen. Een van deze startups is Agrisim, een bedrijf actief binnen de agrarische technologie. Agrisim ontwikkelt een product voor 'Smart Farming'. Het ondersteunt boeren met een complete oplossing op het gebied van data voor het controleren van gewassen en bodemkwaliteit.

Leiderschap

Leiderschap beschrijft de mate waarin er richting gegeven wordt aan collectieve actie. Om ecosystemen te kunnen benchmarken wordt leiderschap gemeten door het aantal penvoerende organisaties per 1.000 bedrijven in de regio met een innovatieproject gevestigd, over een gemiddelde van 3 jaar. De Horizon-projecten lieten al eerder zien dat Meierijstad op dit gebied niet bovenmatig presteert en er gezien de omvang van de bedrijven en het marktleiderschap potentie is om hier meer uit te halen.

Behalve op het gebied van innovatie zijn er natuurlijk ook andere activiteiten om collectief uit te voeren. De eerder beschreven programma's van POM zijn hier een uiting van. Ook het feit dat de CFO van Vanderlande voorzitter is van de ondernemersvereniging laat zien dat er persoonlijke betrokkenheid is van leiders van grote organisaties. Uit onderzoek blijkt tevens dat ondernemers die ook uit de regio komen waar hun bedrijf gevestigd is, meer betrokkenheid tonen en investeren in de samenleving en het ecosysteem door persoonlijk bij te dragen aan initiatieven. Tenslotte zijn Jumbo en Sligro door collega ondernemers/familiebedrijven geroemd voor hun reputatie. Ze staan in de top 10 van Nederland op dit gebied. De betrokkenheid van ondernemers is echter geen vanzelfsprekendheid. (Internationale) overnames zijn hierop van invloed, evenals pensionering en opvolging van leiders.

Talent

Talent wordt in de methodiek van ecosysteem voor ondernemerschap gemeten op basis van het percentage hoogopgeleiden van de totale bevolking. Op dit gebied scoort Meierijstad ondergemiddeld. In de praktijk is een meer industrieel georiënteerde economie zoals van Meierijstad meer gebaat met voldoende middelbaar opgeleide werknemers. Ook hier zie je echter wel een verschuiving naar mbo niveau 4 en 5 (de opleidingsvorm tussen mbo en hbo in, ook wel 'associate degree' genoemd). De veranderende eisen aan beroepen door bijvoorbeeld digitalisering en robotisering vragen hierom. Daarnaast heb je wel hoger opgeleiden nodig om de kennis over te dragen. Tevens is de behoefte om meer met certificaten te werken, dan volledige nieuwe diploma's om leven lang leren toegankelijker te maken.

In het algemeen staat talent in Meierijstad onder druk door het tekort aan geschikt personeel. Met name in de topsectoren zijn er veel minder beschikbare werknemers dan er nu vacatures open staan. En dit zal door de toenemende vergrijzing en ontgroening nog meer toenemen. Het vasthouden van jong talent in de regio is hierdoor belangrijk, evenals het aantrekken van nieuw talent. Tevens heeft de corona periode laten zien dat bouwen op migranten werknemers niet een stabiel uitgangspunt is, maar komende tijd nog wel noodzakelijk blijft.

Bij het behouden van talent ligt een relatie met het creëren van een aantrekkelijk woonklimaat. Bij de bedrijven in Meierijstad werken hoogopgeleide medewerkers die niet in Meierijstad wonen. Door hen een aantrekkelijk woonklimaat te bieden, kan Meierijstad hoogopgeleide inwoners binden en ook het aantal inwoners dat terugkeert na een opleiding buiten de stad, vergroten.

Nieuwe kennis

Goed presterende Ecosystemen hebben een (technische) universiteit in de regio, gevolgd door een hogeschool. Meierijstad heeft een vestiging van Fontys, maar alleen voor de opleiding docent basisschool. Wel zijn er initiatieven om o.a via de Leijgraaf gezamenlijk invulling te geven aan opleiden en onderzoek in Meierijstad. Dit is onder andere op het thema dataficering, wat van cruciaal belang is voor de sectoren agrifood, logistiek en hoogwaardige maakindustrie en het brede mkb. Hier zijn zowel JADS, Fontys als Avans nauw bij betrokken. Door middel van The Chocolate Factory worden ook verbanden gelegd met het hoger onderwijs. Een gezamenlijke onderzoeksagenda voor de belangrijkste sectoren en opgaven in Meierijstad ontbreekt echter nog.

Uiteraard zijn er verschillende soorten nieuwe kennis. Van fundamenteel onderzoek tot incrementele verbeteringen binnen bedrijven. De Horizon-projecten behoren bij onderzoek dat een grotere afstand tot marktimplementatie heeft. Binnen Meierijstad is Vanderlande een absolute koploper op het gebied van R&D-budget (60 miljoen) en ook binnen Nederland behoort Vanderlande tot de top 20 van R&D investeerders. Daarnaast hebben afgelopen 3 jaar negen andere bedrijven uit de gemeente geïnvesteerd in onderzoek met een lange termijn perspectief. Een gevaar schuilt in bedrijven met R&D activiteiten in de gemeente, maar waar het zeggenschap zich buiten de gemeente bevindt. Hierbij is er het risico dat R&D activiteiten vertrekken door zeggenschap van het hoofdkantoor in een andere regio en er is ook geen zicht op alle innovatie die plaatsvindt in bedrijven. Familiebedrijven staan bekend om hun investeringsbereidheid voor de lange termijn. Recent onderzoek² naar de kansrijkheid van nieuwe technologieën voor Nederland heeft uitgewezen dat voor de agrifood, logistiek en hoogwaardige maakindustrie nieuwe technologieën o.a zijn Virtual Reality, kunstmatige intelligentie en datatoepassingen. Aangezien dit technologieën zijn die continue in ontwikkeling zijn, vraagt dit om nauwe monitoring.

Tenslotte kan nieuwe kennis ook naar de gemeente gehaald worden door nieuwe bedrijvigheid aan te trekken. In dit geval heeft Meierijstad over de afgelopen 3 jaar meer bedrijven aangetrokken, dan dat er vertrokken zijn. Speciale aandacht kan hier nog bij worden gegeven aan innovatieve startups van buiten aantrekken die bepaalde kennis meebrengen waar het bestaande bedrijfsleven of ook de publieke instellingen behoefte aan hebben. De werkwijze die hierbij vaak wordt ingezet is het uitschrijven van specifieke vraagstukken ('challenges') waar innovatieve startups met hun oplossing op in kunnen schrijven. Of een programma met startups-in residence³. Dit soort initiatieven hebben (nog) niet plaatsgevonden in Meierijstad. Wel zijn de initiatieven op het gebied van voedselduurzaamheid een eerste invulling hiervan.

² Potential of emerging technologies in the Netherlands – analysis of Dutch Deep Tech Ecosystems' potential impact to determine winning strategies; Techleap, juli 2021

³ Startups-in residence is een programma waarbij een innovatief startend bedrijf die een oplossing heeft voor een uitdaging binnen de gemeente intensief begeleid wordt als ondernemer. Zie uitgebreidere beschrijving op pagina 20

5. TRANSFORMATIEOPGAVEN

Transitievraagstukken

De Verenigde Naties hebben een breed gedragen 17-punten pamflet opgesteld met de meest prangende vraagstukken van onze tijd. Het gaat om duurzame ontwikkelingsdoelen. Niet alle punten spelen even zeer in Meierijstad. Toch zijn er een aantal telkens terugkerende onderwerpen die voortdurend aandacht vragen voor vernieuwing of aanpassing, ook in Meierijstad. Belangrijke ontwikkelingen die er toe doen zijn als volgt vertaald:

- Technologische ontwikkelingen; digitalisering, robotisering en kunstmatige intelligentie
- Logistiek en transport; datagedreven service en ketenregie, retourstromen
- Energietransitie, klimaatadaptatie, circulariteit, mobiliteit en bereikbaarheid. Dit en het volgende punt vormen een groot deel van een circulair economie.
- Voedselduurzaamheid; voedselafdruk, voedselverspilling en voedselgezondheid
- Houdbare arbeidsmarkt; capaciteit, onderwijs(voorzieningen) en inclusieve samenleving. Ook wel aangeduid met Human Capital.

Regionale en lokale ontwikkelingen

De hiervoor genoemde vraagstukken hebben een lokale doorwerking. Agrifood en de hoogwaardige maakindustrie zijn een rode draad in de regio. De inland terminal is het beste voorbeeld van een sterke logistieke positie, die Meierijstad inneemt vanuit de binnenvaart. Den Bosch, Oss en Cuijk zijn van nature op de rivier de Maas gericht en kennen veelal een sterke overslagfunctie. De regio is zo gezien een logistieke 'hot'-zone tussen de wereldhaven van Rotterdam en het Duitse Ruhrgebied. De juiste beleidsmatige erkenning hiervoor zorgt ervoor dat duidelijk wordt waar het bijdragen kan leveren aan de verduurzaming van logistiek en transport.

Logistieke opleidingen zijn nog volop in zwang in de regio en in de subregio's. De MBO+-opleidingen moet Meierijstad koesteren en verder uitbouwen. Daar blijft een enorme behoefte aan, in Meierijstad en in de regio. In het onderzoek "Positionering hbo en wo in Meierijstad, mythe en werkelijkheid!" wordt dit bevestigd, maar ook de verknoping naar de hogere onderwijsinstellingen in de omgeving (Vissers, 2020). Zo heeft Den Bosch al een stevig hoger onderwijs met een uitstekend universitair anker voor de toekomst op de data wetenschaps-behoefte. Hier kan verder op worden

aangesloten door koppelingen te leggen in Meierijstad zelf voor ondernemendheid en vernieuwing.

Technologische ontwikkelingen kunnen door de wisselwerking van bedrijfsleven en onderwijs verder groeien. De ontwikkeling van structurele leergangen van hogere opleidingen in Meierijstad zou een gewenste ontwikkeling zijn. Een eerste voorbeeld op het terrein voedsel(verspilling) is inmiddels een feit. Een samenwerking met Wageningen Universiteit en de HAS bij de stichting Samen tegen Voedselverspilling. Zo is er een duidelijke stap gezet in een grotere voedselagenda, die past bij een agrifood gemeente zoals Meierijstad is.

Het bedrijfsleven in Meierijstad is met haar food-business toonaangevend op agrifood (in de volle breedte) en daarnaast zeer sterk op de maakindustrie, met logistiek als belangrijkste ondersteunende pijler. Een typering als **'hart van agrifood'** en **'schakel naar brainport'** geeft de bovenlokale functie van de economie van Meierijstad het beste weer.

Een zogenaamde campus is de meest ideale omgeving om innovatie startende ondernemers te huisvesten. De meerwaarde en magneetwerking hiervan staat buiten kijf. Uit een onderzoek in 2018 is vastgesteld dat de groei van bedrijven en werkgelegenheid op dergelijke locaties onverminderd door zet. Hiermee is duidelijk geworden dat het gewilde vestigingsplaatsen en een motor voor nieuwe bedrijvigheid is (BCI, 2018).

Verstedelijkingsvraagstukken dienen zich steeds meer aan, waarbij woningbouwlocaties, bedrijfsterreinen, milieuomstandigheden, bereikbaarheid en duurzame mobiliteit het pakket van fysieke ontwikkelingen uitmaakt. Denk aan woningbouwlocaties in een stedelijke omgeving of toch in het aangrenzende buitengebied. Distributiecentra en pakketbezorging geven weer een andere behoefte aan ruimtegebruik. Hiernaast brengen gevolgen van digitalisering sociale opgaves naar voren waar meer nodig is dan de gebruikelijke aanpak. Doelgroepen worden steeds meer divers, gevoel van uitsluiting neemt toe en ook de extreme vorm - polarisatie - krijgt steeds sneller vat op groepen mensen. Inclusie is dus even zo goed een vraagstuk dat een sociaaleconomische rol speelt.

6. SWOT-ANALYSE

Sterktes (strengths)

- Hoog presterend op het gebied van Brede Welvaart in algemene zin en positieve groeitrend voor meerderheid van de indicatoren
- Goed presterende en onderscheidende economische structuur met de sterke agrifood sector; hoogwaardige maakindustrie en Logistiek.
- Onderscheidende ondernemerschapscultuur met (internationale) familiebedrijven met sterke wortels in de gemeente en stijgend aantal innovatieve starters
- Nauwe banden met een groter stedelijk gebied – Den Bosch en Eindhoven
- Groei aantal inwoners

Kansen (opportunity's)

- Voorlopen op het gebied van digitalisering, circulariteit en duurzaamheid in de Agrofoodsector, hoogwaardige maakindustrie en Logistiek
- Transformatie arbeidsmarkt – heropleiden arbeidskracht overschot beroepen naar tekortberoepen en leven-lang-ontwikkelen
- Versterken samenwerking tussen ondernemers, overheid, onderwijs en bewoners
- Versterken van het onderzoeks- en startupklimaat
- (Sociaal) ondernemerschap inzetten voor sociale uitdagingen op het gebied van eenzaamheid, overgewicht, vergrijzing, veiligheid en onderling vertrouwen
- Specifieke uitdagingen op gebied balans stad-land voor Meierijstad vertalen in uitgeschreven challenges; startups in residence, etc. Uitgangspunt is het benutten van de diversiteit binnen de gemeente.

Zwaktes (weaknesses)

- Meierijstad vergrijst sneller dan gemiddeld en jongeren trekken weg
- Benedengemiddeld aantal hoogopgeleiden
- Negatieve trend bij de brede welvaart op de indicator gezondheid
- Innovatiekracht onderpresterend kijkend naar de omvang en positie van de gevestigde bedrijven
- Dorpenstructuur met grootstedelijke opgaven.
- Omvang publiek apparaat niet adequaat voor de uitdagingen.

Bedreigingen (threats)

- Beperkte uiting van wendbaarheid t.o.v. de transformatieopgaven die opgepakt moeten worden
- Onvoldoende beschikbaar personeel voor de sterke sectoren in de gemeente
- Strenge eisen op het gebied van stikstof; fijnstof; CO2 uitstoot en overig MVO-eisen
- Onvoldoende multimodale bereikbaarheid
- Negatieve ontwikkelingen bij de brede welvaart indicatoren Wonen en Veiligheid
- (Beleving van) tegengestelde belangen binnen de gemeente door zowel groeiende industriestad als 'groenste dorp in Europa' te zijn

7. OPGAVEN VOOR MEIERIJSTAD

Meerijstad scoort op veel indicatoren positief. Dit is echter geen aanleiding om ervan uit te gaan dat zonder ingrijpen de toekomstige situatie hetzelfde blijft. Het is eerder moeilijker om een voorsprongspositie te behouden, dan vanuit een achterstand in te halen. Meerijstad heeft de kwaliteiten om ook in 2035 de toonaangevende stad te zijn in de regio op economisch en maatschappelijk vlak. Het is belangrijk om hierin te blijven investeren.

De beschreven SWOT leidt tot vier overkoepelende opgaven met daaronder specifieke thema's. Hierbij is de vierde opgave om samenwerking en leiderschap te versterken een voorwaarde voor het succesvol in kunnen vullen van de andere drie opgaven.

- A. Borgen en versterken brede welvaart**
- B. Versterken innovatie- en veerkracht**
- C. Vergroten talentontwikkeling**
- D. Versterken samenwerking en leiderschap**

A: Borgen en versterken brede welvaart

Meerijstad heeft een goede uitgangspositie op het gebied van brede welvaart waarbij de komende jaren gezorgd moet worden dat deze positie behouden blijft. Belangrijke pijlers hieronder zijn de succesvolle economie en de hoge mate van baan zekerheid, de mogelijkheden voor een goede invulling van de vrije tijd, de

sociale samenhang in de samenleving en dat er een fijne en veilige woonomgeving is. Er zijn echter onderdelen die het welzijn (in de toekomst) voor de bewoners van de gemeente verslechteren waar urgentie gepast is. Deze vragen om extra actie om de sterke positie te behouden. De gemeente Meerijstad geeft tot nu toe al prioriteit aan gezondheid en volkshuisvesting en het is dus goed om dit te blijven doen.

Gezondheid

Allereerst het verbeteren van de gezondheidssituatie van de inwoners. Op dit moment heeft 50% van de inwoners overgewicht. Er moet ook aandacht uit gaan naar de mentale gezondheid van inwoners. Zo is het een landelijke trend dat meer jongeren kampen met psychische klachten. Een gemeente Meerijstad met een topsector Agrifood binnen haar grenzen is in staat programma's te ontwikkelen om het eetgedrag van inwoners te veranderen. Op dit moment zijn er gezondheidsakkoorden, maar die zijn opgedeeld per thema. Hier ligt een kans voor het bedrijfsleven om een verschil te maken voor haar werknemers en consumenten. In samenwerking met kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en de overheid. De ondernemersvereniging heeft duurzame inzetbaarheid reeds als belangrijk thema benoemd in haar activiteiten. Tenslotte is het belangrijk om aandacht te hebben voor de persoonlijke omstandigheden van werknemers. Als zij worstelen met schulden, taalbarrières of andere kwesties van persoonlijke aard, is er geen ruimte om te ontwikkelen.

Eenzaamheid en onderling vertrouwen

Hoewel de gemeente hoog scoort op sociale samenhang, contact met familie/vrienden of buren, vrijwilligerswerk en vertrouwen in instituties, ervaart toch bijna 40% van de inwoners eenzaamheid en scoort de gemeente benedengemiddeld in het vertrouwen in anderen. De oorzaak hiervoor kan liggen dat sociale groepen veel contact binnen hun eigen groep hebben, maar niet onderling. Met als gevolg 'onbekend maakt onbemind'. Tevens zorgt de toenemende vergrijzing voor minder mobiele inwoners die mee kunnen doen met sociale activiteiten en hebben nieuwe Nederlanders meer barrières te overbruggen om aan te sluiten. Bij het verminderen van de eenzaamheid en het vergroten van onderling vertrouwen kan ingezet worden op initiatieven die het sterke verenigingsleven, vrijwilligerswerk, contact familie/vrienden/buren en de werkomgeving benutten. Bij nieuwe Nederlanders is een gezinsaanpak hierbij belangrijk. Ook voor deze opgave geldt dat bewoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen en overheid samen meer impact hebben.

Wonen en veiligheid

In Meierijstad woon je fijn en veilig, maar is afgelopen jaren wel een verslechtering te zien. Het is belangrijk deze negatieve trend te stoppen door een goede woning bereikbaar (betaalbaar) te houden voor de inwoners. Uiteraard speelt in Meierijstad net als in de rest van Nederland de uitdaging om voldoende ruimte te creëren voor woningbouw zonder dat de groene omgeving teveel wordt aangetast en een goede balans te realiseren tussen koop en sociale woningbouw. Voor Meierijstad geldt dat het inwoneraantal komende jaren nog gaat groeien tot 90.000. Daarnaast vergrijst de gemeente bovengemiddeld, trekken er meer jongeren weg dan gewenst en is er behoefte om in te spelen op huisvesting van internationale werknemers⁴. Dit vraagt ook om een specifieke aanpak voor deze doelgroepen. Een mogelijk instrumentarium ligt in het bespoedigen van stedelijke transformaties, via versnellingsgelden of ander-soortige fondsen. Tevens kan ruimte om kleinschalig te experimenteren bijdragen in het vinden van oplossingen. Experimenten in bijvoorbeeld woonvormen met gemixte doelgroepen, wonen in het groen en leren van oplossingen van andere gemeenten. Bij wonen in het groen dient er aandacht uit te gaan naar de vele claims op ruimte n het buitengebied. Zo zijn er claims voor recreatie, economie en energietransitie.

⁴ Een verdere verdieping en handeling op de uitkomsten van het onderzoek bij Vanderlande en Jumbo hierop verdient aanbeveling (Motivaction, 2020)

Uiteraard zijn publiek-private samenwerkingsvormen ook in te zetten voor locatieontwikkeling. Tenslotte vraagt het toegenomen gevoel van onveiligheid nader onderzoek. Onder andere de hoge mate van synthetische drugsproductie in Noord-Brabant en de mogelijkheden die georganiseerde misdaad ziet in buitengebieden verdient aandacht.

Milieu

Het verlagen van de fijnstofuitstoot is een opgave die eveneens met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid opgepakt moet worden. Investeren in minder uitstoot door industrie en met name transport is hiervoor nodig. Op dit moment is er behoefte om als economische sectoren te kunnen groeien. Hierdoor is de kans op nog hogere uitstoot. Dit vraagt om extra inspanning bij de verduurzaming van de bedrijventerreinen en uitbreiding van de multimodale bereikbaarheid van Meierijstad. Ook ligt de keuze voor om selectief te zijn in het soort bedrijven dat ruimte krijgt in Meierijstad, met bijvoorbeeld een focus op de agrifood en hoogwaardige maakindustrie en uitruilmogelijkheden tussen stoppende agrarische bedrijven en industrie. Hier zijn al concrete initiatieven voor uitgewerkt waar nu versnelling aan kan worden gegeven.

B: Versterken innovatiekracht en wendbaarheid

Meierijstad heeft een krachtige ondernemerscultuur en een sterke positie in de agrifoodsector, logistiek en hoogwaardige maakindustrie. Ook op het gebied van innovatie zijn een aantal vooruitstrevende spelers. De volledige potentie op het gebied van innovatie wordt echter nog niet ingevuld. Er is ruimte (en noodzaak) om nog sneller in te spelen op economische ontwikkelingen met de bijbehorende transitieopgaven en zo de koppositie te behouden. Ook kan innovatief ondernemerschap een grote rol spelen bij het oplossen van de maatschappelijke uitdagingen in de gemeente en hier weer nieuwe verdienmodellen uit te halen. Een aantal specifieke thema's zijn belangrijk voor Meierijstad.

Transformatie van agrarisch ondernemerschap

De agro-economie zit in een hervorming. De voortzetting van grootschalige en kleinschalige agrariërs, maar ook omschakelende agrariërs vraagt nadrukkelijk aandacht in Meierijstad. In de aanpak staat maatwerk centraal. Agrariërs die naar nieuwe invulling zoeken kunnen rekenen op ondersteuning in geval er draagvlak voor

is in de omgeving en er duurzame kwalitatieve alternatieven worden ontwikkeld. Specifiek vanuit de kwaliteitsimpuls gezien zou emissiereductie enerzijds en sociaal ondernemerschap anderzijds nadrukkelijk een rol kunnen spelen in het verdienen van ruimte in Meierijstad. Voorbeelden van sociaal en/of circulair ondernemerschap zijn onder meer stimulering van zorgaanbod voor ouderen, mensen met een beperking of agrarische kinderopvang, het toegankelijk maken van weilanden voor wandel- en fietspaden of agrarisch natuurbeheer door bloemrijke akkerlanden, maar ook kan gedacht worden aan duurzame energieproductie door de aanleg van zonnepanelen of windmolens. Of voorkomende initiatieven succesvol worden is onder meer afhankelijk van de ondernemerskwaliteiten van de ondernemer(s) in kwestie. Opleidingen/ trainingen of coachgesprekken samen met ZLTO en/of banken kan onderdeel uitmaken om ondernemers te helpen de juiste keuzes te maken. Daarnaast kan het buitengebied gebruikt worden als experimenteerruimte voor agro-innovatie en nieuwe industrie.

Innoveren in duurzaam produceren

Om ruimte voor groei te realiseren is investeren en innoveren in duurzaam produceren noodzakelijk. In 2050 wil Meierijstad energieneutraal zijn. Dit wordt bewerkstelligd door een combinatie van energiebesparing, duurzame opwekking en compensatie van onze CO₂ uitstoot. De gemeente streeft er zelf naar om in 2030 haar vastgoed CO₂-neutraal te hebben gemaakt. Zie verder de initiatieven die beschreven zijn bij het onderwerp 'gezondheid'. Daarnaast is duurzame energieopwekking belangrijk⁵, maar gezien de ruimteclaims die hiermee gepaard gaan niet eenvoudig. De ontwikkelingen op het gebied van duurzaam produceren en duurzame energieopwekking gaan razendsnel en innovaties op dit gebied kunnen een oplossing bieden om de nadelen weg te nemen. Het is dus noodzakelijk om op dit gebied goed bij te blijven en nauwe relaties te onderhouden met de kennisinstellingen op dit gebied. Tenslotte heeft de gemeente natuurlijk een goede reden om te investeren in voedselduurzaamheid en hierin een koploperpositie in te nemen. De stichting 'Samen tegen Voedselverspilling' heeft vaste voet in Meierijstad. Streven is voedselverspilling tegen te gaan, maar ook op het gebied van verpakkingen duurzamer te produceren. Ook andere lokale duurzaamheidsdoelstellingen passen hierbij, zoals terugdringen huishoudelijk afval en hergebruik van reststromen vanuit de maakindustrie in Meierijstad.

⁵ In het rapport 'Toekomst van zon en wind in Meierijstad' zijn de ambities voor duurzame energieproductie vastgelegd.

Samen met het bedrijfsleven is bepaald waar zij naar toe willen en kunnen gaan werken. Ervaring leert dat het leggen van dwarsverbanden tussen sectoren een sterke stimulans is voor innovatie. In Meierijstad kunnen de agrifoodsector en de hoogwaardige maakindustrie elkaar op dit gebied versterken. Het gezamenlijk formuleren van innovatieprojecten geeft hier invulling aan. Hierbij is de wens om naast de bestaande banden met de kennisinstelling in Den Bosch, de TU Eindhoven en de Wageningen Universiteit, de relaties te versterken met de TU Delft en TU Twente. De dwarsverbanden tussen agrifood en maakindustrie bieden ook kansen voor gerelateerde industrieën en nieuwe ketens.

Versterken startup- en ondernemersklimaat

Een tweede impuls voor de noodzakelijke vernieuwing is het stimuleren van innovatieve startups. Op dit moment is er een positieve ontwikkeling in het aantal startups. Met name in de zakelijke dienstverlening. Dit is een goede aanvulling op het versterken van het ecosysteem 'Intermediaire diensten'. Volgende stap is om startups te stimuleren op vraagstukken binnen de ketens van agrifood, hoogwaardige maakindustrie en maatschappelijke uitdagingen in de regio, zoals innovatief ruimtegebruik. Door startups te stimuleren in gerelateerde sectoren kan de regio zich breder en sterker onderscheiden en wendbaarheid van de regionale economie versterken. Het creëren van nieuwe kennis en technologieën op basis van het regionaal economische DNA versterkt de lokale economie en valt onder het zogenaamde 'slim specialisatie beleid' (smart specialization policy⁶). Hier zijn verschillende mogelijkheden voor. Allereerst het uitschrijven van 'challenges', ook wel uitdagingen, waar startende bedrijven op kunnen inschrijven. Vervolgens worden de startups met een succesvol voorstel gefinancierd en gecoacht door ervaren ondernemers. Dit geldt ook voor het ondersteunen van vervolgens de scale-ups, bedrijven die in staat zijn om met hun verdienmodel op te schalen.

Een andere vorm die uitgeprobeerd is bij de overheid is 'startup in residence' – hierbij zorgt de gemeente zelf voor een goed begeleidingstraject van de startende ondernemer – en is de belangrijkste 'eerste' klant. Deze startups ontwikkelen uiteindelijk een verdienmodel waarbij ze op eigen benen komen te staan.

Een derde vorm om het startup- en ondernemersklimaat te stimuleren en tegelijkertijd maatschappelijke opgaven op te pakken is het stimuleren van sociaal ondernemerschap. Deze bedrijven hebben een eigen rol: ze dragen bij aan innova-

⁶ Balland, Boschma, Crespo & Rigby. (2019). Smart specialization policy in the European Union: relatedness, knowledge complexity and regional diversification. *Regional Studies*, 53(9).

tieve oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken waarin de overheid en de markt nog niet kunnen voorzien. Voorbeelden hiervan zijn de sociale werkbedrijven en kleinere ondernemingen met lokale betrokkenheid, zoals zorgbedrijven en horecabedrijven. Ook bij deze bedrijven is het van belang om goed begeleid te worden. Goede sparringspartners te hebben. Hierbij kan de gemeente groeien in haar aanpak om hierin te voorzien.

Tenslotte is het aantrekken van innovatieve startups ook een manier om getalenteerde jongeren als gemeente en bedrijven aan je te binden. Met een aanvullend aanbod van huisvesting kan je jonge professionals die de gemeente hebben verlaten weer aan je binden. Zoals aangegeven biedt de herontwikkeling van Noordkade een mooie kans hiervoor, maar misschien zijn er meer locaties in de gemeente die hiervoor geschikt zijn, bijvoorbeeld bij de transformatie van het agrarisch buitengebied.

C: Vergroten talentontwikkeling

De arbeidsmarkt in Meierijstad staat onder druk. Talent wordt steeds schaarser door de uitstroom van werknemers richting pensioen en jongeren die wegtrekken voor een opleiding buiten de gemeente en niet altijd terugkeren. Daarnaast is er een kwalitatieve mismatch doordat er minder werknemers zijn in de beroepen die belangrijk zijn voor de sectoren agrifood, logistiek en hoogwaardige maakindustrie. En een overschot in werknemers in beroepen die minder aansluiten op de economische structuur van Meierijstad. Tevens vragen de transformatieopgaven, zoals digitalisering en duurzaam produceren om nieuwe kennis en vaardigheden. Tenslotte zorgt werk voor een belangrijke bijdrage aan het welzijn, zingeving, in kader van de brede welvaart. Dit vraagt om actie om voor iedereen die wil werken een arbeidsplek te realiseren en iedereen die zich wil ontwikkelen in zijn werk de ruimte hiervoor te geven. Kortom: ieder talent telt mee. Het ultieme streven voor Meierijstad is om O werklozen in de gemeente te hebben.

Jong beginnen

Om ervoor te zorgen dat de kennis en vaardigheden van schoolverlaters aansluiten op de vraag op de arbeidsmarkt in Meierijstad is goede afstemming nodig tussen bedrijfsleven-onderwijs-overheid. De initiatieven om de jeugd in Meierijstad te interesseren voor het werk bij de lokale bedrijven komt nu in een stroomversnelling. Voorbeelden zijn Sterk Techniek Onderwijs (vmbo, mbo, doorlopende leerlijn) eigentijds en aantrekkelijk maken van het techniekonderwijs. Leerwerkfabriek 'The Chocolate Factory' (combinatie bedrijfsleven-beroepsonderwijs op techniek examenniveau) en

'Samen tegen voedselverspilling' (HAS Hogeschool: 1 leergang). Net als bij vitale werknemers, is aandacht voor de thuissituatie van leerlingen belangrijk. Er is geen plek voor armoede bij kinderen in Meierijstad. Tenslotte biedt de transformatie van de Noordkade een mooie kans om innovatie, onderwijs en bedrijfsleven te verbinden en ook een dynamisch woonmilieu te realiseren voor het binden van (hoogopgeleide) jongeren. Het is belangrijk dat al deze initiatieven leiden tot krachtige samenwerkingen van alle belanghebbenden met betrokkenheid voor de lange termijn.

Transformatie arbeidsmarkt

Om het aanbod en de vraag op de arbeidsmarkt in Meierijstad meer in evenwicht te brengen kan ook gekeken worden om werklozen (en werknemers) die een beroep hebben, waar eigenlijk teveel aanbod is, te interesseren en om te scholen naar beroepen waar een groot tekort is op de arbeidsmarkt. De zogeheten tekort- en overschotberoepen. Hierbij is het belangrijk om niet alleen te kijken naar de huidige situatie, maar ook te anticiperen op de beroepen van de toekomst. Op dit moment is er landelijk veel geld hiervoor vrijgemaakt. Het is alleen niet eenvoudig om hier de juiste initiatieven voor op te zetten. Het vraagt om maatwerk voor de Meierijstadse arbeidsmarkt, goede wervingscampagnes en intensieve begeleiding door de gemeente, betrokken bedrijf en onderwijsinstelling. Doelgroepen die hierbij extra aandacht vragen zijn jongeren in kwetsbare omstandigheden, statushouders en arbeidsmigranten. Het is goed om hierbij alert te zijn op lessen vanuit andere gemeenten. Binnen het project PIM Werkt wordt hier in Meierijstad al aan gewerkt.

Leven lang ontwikkelen

Invulling geven aan leven lang ontwikkelen is geen eenvoudige opgave. Het vraagt goede informatie per werknemer over zijn/haar ontwikkelkansen en het aanspreken van motivatie om hierin te gaan investeren. In Meierijstad zijn medewerkers met een minimum tot modaal inkomen de beste doelgroep. Het meest succesvol is door het mbo en de bedrijven samen ontwikkelen van op maat programma's. Op deze manier wordt ingespeeld op individuele behoeften, bijvoorbeeld met praktijkcertificaten. Zeker bij de lager opgeleide werknemers is huivering om verder door te leren door minder goede ervaringen in hun schooltijd. En is het noodzakelijk om alert te zijn op laaggeletterdheid. Lukt het om leven lang ontwikkelen op gang te brengen binnen de bedrijven en organisaties, dan kan ook de stap gezet worden om in te spelen op het aanleren van toekomstige vaardigheden. Ook voor deze ontwikkeling zijn inmiddels veel fondsen beschikbaar waar een beroep op kan worden gedaan, ook bij de brancheorganisaties.

D: Versterken van samenwerking en leiderschap

Bij de voorgaande beschreven opgaven is één rode draad: geen enkele partij kan deze individueel oppakken. Samenwerking tussen ondernemers, bewoners, maatschappelijke organisaties, overheid en onderwijs- en kennisinstellingen is noodzakelijk. Dit vraagt om een evaluatie of de bestaande netwerken in Meierijstad de juiste verbindingen leggen. En of er voldoende onderling vertrouwen is om samen de handschoen op te pakken. Hulpmiddelen hierbij zijn om een projecten(agenda) te hebben om samen concrete resultaten te bereiken. Dit vraagt om bundelen van activiteiten in bijvoorbeeld human capital agenda's of leerwerkakkoorden als het gaat om het vergroten van talentontwikkeling. Innovatieagenda's als het gaat om het versterken van innovatiekracht en wendbaarheid, en sociale agenda's, zoals de Meierijstadse inclusieve agenda voor het borgen en versterken van de Brede Welvaart. Belangrijk is om zowel maatschappelijke, als sociale uitdagingen aan economische uitdagingen te verbinden, zodat iedereen de

noodzaak inziet. Dit is een manier om met elkaar in overleg te gaan over (mogelijke) belangentegenstellingen en de oplossingen hiervoor. En gezamenlijk slagkracht te tonen. Het monitoren van bereikte resultaten is hierbij belangrijk. Eén van de meest tastbare vormen om invulling te geven aan nauwere samenwerking is samen te werken aan gebiedsontwikkeling. Dit kan betrekking hebben op een woonomgeving, het agrarisch buitengebied of de bedrijventerreinen. Een speciale vorm hierbij is te werken aan campusontwikkeling. Ook hier zijn kansen om dit op een vernieuwende Meierijstadse manier invulling te geven.

Bij dit soort processen zijn trekkers nodig. Dit vraagt om leiderschap waarbij onderzoek aantoonst dat iemand (of een kleine groep van leiders) de beste papieren heeft als hij/zij zowel het perspectief van het ondernemerschap voor ogen heeft als het reilen en zeilen kent van de overheid/maatschappelijke organisaties. Kijkend naar de rijke (ondernemers)cultuur van Meierijstad is hieraan geen gebrek.

BIJLAGE 1

THEMA	INDICATOR	WAARDE	VERSCHIL T.O.V. NEDERLAND GEMIDDELDE	TREND IN DE GEMEENTE	BRON
Welzijn	Tevredenheid met het leven	91,6% van de mensen is tevreden over hun leven	+4,3%	2%	
	Tevredenheid met vrije tijd	69,2% is tevreden met hun vrije tijd	+4,5%	1,50%	CBS
	Eenzaamheid	39,7% van de mensen ervaart eenzaamheid	-3,2%	0,40%	GGD, CBS & RIVM
Materiële welvaart	Besteedbaar inkomen	27600 per huishouden (mediaan)	€1920	1,20%	CBS
	Inwoner met betaald werk	715 per 1000 inwoners	+38 per 1000 inwoners	-4	CBS
	Huishoudens met armoede	4,3%	-3,4%	-0,1%	CBS
	Kinderen in armoede	5,1%	-2,7%	-0,3%	CBS
Gezondheid	Overgewicht	51,5% van de inwoners heeft overgewicht	+3,1%	1,30%	GGD, CBS & RIVM
	Levensverwachting	82,3 jaar	+0,8 jaar	0,2	RIVM
	Ervaren eigen gezondheid	78,4% van de mensen ervaart de eigen gezondheid als goed/zeer goed	-0,7%	+1,8%	CBS
	Langdurige aandoeningen	31,2% van de mensen heeft een langdurige aandoening	-1%	0,1%	CBS
Arbeid en vrije tijd	Netto arbeidsparticipatie	71,50%	+2,7%	1,10%	CBS
	Bruto arbeidsparticipatie	73,40%		1%	CBS
	Hoogopgeleide bevolking	26,60%	-13,3%	2,10%	CBS
	Banen	936,6 banen per 1000 inwoners	+168	112	LISA
	Werkloosheid	2,60%	-0,7%	-0,10%	CBS
Wonen	Afstand tot café	0,9 km	-0,3km	12,50%	CBS
	Gemiddelde afstand tot basisschool	0,8 km	+0,1km	gelijk	CBS
	Huisvesting	0,59 (Noordoost-Noord Brabant)	0,06	-0,13	Rabo Research
	Woontevredenheid	87,3% van de huishoudens is tevreden over zijn woning	+2,7%	-2,4%	CBS
	Tevredenheid woonomgeving	87,7% van de huishoudens is tevreden over zijn leefomgeving	+4,4%	+1,2%	CBS
Samenleving	Vrijwilligerswerk	48,8% van de inwoners heeft in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk verricht	+2,1%	1,80%	CBS
	Vertrouwen in anderen	55,9% heeft vertrouwen in andere mensen	-5,9%	2,90%	CBS
	Vertrouwen in instituties	66,1% heeft vertrouwen in instituties, rechters en overheden	+3,0%	1,60%	CBS
	Sociale samenhang	1,6 punten boven het landelijk gemiddelde	1,6 punten	toename van 0,4 punten	Leefbaarometer (BZK)
	Contact met familie, vrienden of bure	75,4% heeft contact met familie, vrienden of bure	+3,2%	-0,60%	CBS

Veiligheid	Geregistreerde misdrijven	26 per 1000 inwoners	-10 per 1000 inwoners	8,50%	Politie Nederland
	Aantal ondervonden delicten	12,3 per 100 inwoners	-11,3 per 100 inwoners	-27,60%	CBS
	Gevoel van veiligheid	6,4 punten boven landelijk gemiddelde	6,4 punten	-1,9	Leefbaarometer (BZK)
	Sociale veiligheid, index criminaliteit	Index score 50	-22	-50	CBS
	Sociale veiligheid, index overlast	Indexscore 86	-10	-14	CBS veiligheidsmonitor
Milieu	Blootstelling stikstof	16,6µg/m³	-0,2µg/m³	Afname van 0,9µg/m³	VNG
	Blootstelling fijnstof	18,8µg/m³	+1,2µg/m³	Afname van 0,2µg/m³	VNG
	Kwaliteit van zwemwater	4 (=hoogste kwaliteit)	Gelijk	Gelijk	RIVM
	Broeikasgasemissie per inwoner	9,8ton koolstofmonoxide per inwoner	-6ton per inwoner	-2%	RIVM
	Bomen per inwoner	5,4	+0,6 bomen per inwoner	onbekend	Cobra groeninzicht
	Geluidsbelasting hoger dan 60db	10,80%	-2,6%	0,80%	VNG

BIJLAGE 2

ELEMENTEN	BESCHRIJVING	EMPIRISCHE INDICATOR(EN)	BRONNEN
Formele instituties	De kwaliteit en efficiëntie van governance	Vier componenten: corruptie, recht, effectiviteit en verantwoording, in genormaliseerde score op provincieniveau	Quality of Government Survey 2019
Ondernemerscultuur	Waardering van ondernemerschap in de regio.	Nieuwe bedrijven opgericht per 1.000 inwoners	Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) 2018
Infrastructuur	Fysieke infrastructuur en positie van de regio.	Drie componenten: afstand tot hoofdweg, afstand tot treinstation en toegang tot vluchten (aantal passagiersvluchten binnen 90 minuten rijden).	Regional Competitiveness Index (RCI) 2019 + CBS 2018*
Vraag	Potentiële bestedingsruimte en vraag uit de markt.	Bruto regionaal product per hoofd van de bevolking.	CBS 2018
Netwerken	Verbondenheid van bedrijven in kennisnetwerken.	Aantal verbonden bedrijven per 1.000 bedrijven in innovatieprojecten (volginnovatie, H2O2O), gemiddelde 3 jaar.	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) 2016 - 2018
Leiderschap	Leiderschap die richting geeft aan collectieve actie.	Aantal penvoerende organisaties met een innovatieproject gevestigd in de regio per 1.000 bedrijven, gemiddelde over afgelopen 3 jaar.	RVO + CORDIS 2018
Talent	Het aandeel mensen met veel menselijk kapitaal door opleiding.	Percentage hoogopgeleiden van de totale bevolking	CBS 2018
Financiering	De toevoer en toegankelijkheid van kapitaal voor financiering nieuwe ondernemingen.	Intensiteit (gemiddelde investering per bedrijf) en prevalentie (aantal bedrijven die investering ontvangen per 1.000 bedrijven) op provincieniveau, gemiddelde over afgelopen 3 jaar.	Nederlandse Vereniging van Participatie-maatschappijen 2016 - 2018
Kennis	Investerings in nieuwe kennis	Intensiteit (gemiddelde investering per bedrijf) en prevalentie (aantal bedrijven die investering doen per 1.000 bedrijven) van investering in loonkosten en machines voor R&D	RVO 2018**
Diensten	De toevoer en toegankelijkheid van diensten.	Percentage van bedrijfsvestigingen in de zakelijke dienstverlening.	CBS 2018

Meierijstad zijn we samen!

